

Nr 13

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motion om vidgad rätt till invaliditetstillägg.

Motionen

I motionen 1972:222 av herr Leuchovius m. fl. (m) hemställs att riksdagen antar följande såsom *motionärernas förslag* betecknade

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas, att 9 kap. 2 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Motionärernas förslag)

2 §.

Till ålderspension eller förtidspension utgår *invaliditets-tillägg*, därest den försäkrade är *ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen* är i behov av hjälp av annan *och hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt sextiotre år*. Invaliditetstillägg skall alltid utgå, därest den försäkrade är blind *och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått sextiotre års ålder*.

Till ålderspension eller förtidspension utgår *invaliditets-tillägg*, därest den försäkrade *på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion* är i behov av *avsevärd fortlöpande* hjälp av annan *eller får vidkännas betydande merutgifter för att reda sig själv*. Invaliditetstillägg skall alltid utgå, därest den försäkrade är blind.

Ändå att — — — — — viss tid.

Invaliditetstillägg tillkommer — — — — — utom densamma.

Invaliditetstillägg utgör — — — — — av basbeloppet.

Gällande bestämmelser m. m.

Invaliditetstillägg utgår enligt 9 kap. 2 § lagen om allmän försäkring (AFL) i två olika grupper av fall. Den ena gruppen (9 kap. 2 § första st.) omfattar sådana invaliditetstillägg som utgår som tillägg till förtidspension, sjukbidrag eller ålderspension. Som förutsättning för rätt till invaliditetstillägg gäller i detta fall antingen

1) att den pensionsberättigade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen har behov av annan persons hjälp samt hjälpbehovet uppkommit innan vederbörande fyllt 63 år, eller

2) att den pensionsberättigade är blind och blindheten inträtt innan han uppnått 63 års ålder.

I den andra gruppen (9 kap. 2 § andra st.) utgår invaliditetstillägget till försäkrad som uppbär partiell förtidspension eller partiellt sjukbidrag, om han utför förvärsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Studier jämställs med förvärsarbete om den handikappade är berättigad till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller är utesluten från sådan förmån endast på grund av bestämmelserna om behovsprövning.

Invaliditetstillägg utgår inte till försäkrade som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Försäkrade som inte åtnjuter pension enligt AFL är i vissa fall berättigade till *invaliditetsersättning*. Sådan ersättning utgår – förutom i form av vårdbidrag till handikappade barn under 16 år – till blinda och till handikappade som är yrkesverksamma eller studerar, under förutsättning att de inte åtnjuter någon form av allmän pension. Som villkor uppställs beträffande blinda att blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder och beträffande förvärsarbetande och studerande att det föreligger samma nedsättning i kroppsfunktion, samma hjälpbehov och samma merutgifter som i fråga om rätt till invaliditetstillägg till partiell förtidspension. Invaliditetsersättningen utgår till den som är blind med 60 % och i övriga fall med 60 % eller med 30 % av basbeloppet per år allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

När lagen om allmän försäkring antogs 1962 höjdes åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg från 60 till 63 år. I motioner yrkades att gränsen skulle höjas till 67 år. Detta yrkande avsågs med följande motivering (2LU 1962:27):

Ett av skälen för åldersgränsen beträffande ifrågavarande tillägg är uppenbarligen, att ett lyte av den art som tillägget är avsett att kompensera drabbar betydligt hårdare, om det uppkommer medan vederbörande är i verksam ålder, än om det uppstår senare. Vidare är många människor vid hög ålder i fysiskt avseende nedbrutna, och det kan inte anses påkallat att i samtliga dessa fall utge särskilda ersättningar från pensioneringen. Med hänsyn till dessa förhållanden synes en åldersgräns motiverad. Var denna skall ligga kan givetvis vara föremål för delade meningar. De anförda synpunkterna talar enligt utskottets mening även för att gränsen inte sättes alltför högt, och utskottet anser därför att den höjning med tre år som föreslås i propositionen innefattar en rimlig

avvägning.

Vid 1965 års riksdag uttalade andra lagutskottet i anledning av motioner (2LU 1965:25) att utskottet alltjämt ansåg att en åldersgräns för utgivande av invaliditetstillägg borde finnas. Det kunde knappast vara en angelägenhet för den allmänna pensioneringen att i invaliditetstilläggets form ersätta de kostnader för hjälp, som många gamla till följd av åldrandet otvivelaktigt kunde bli i behov av. Problemet med vårdkostnader av den arten borde ses i samband med åldringsvården i stort. Eftersom pensionsförsäkringskommittén behandlade frågor som berörde invaliditetstillägg ansåg utskottet att motionerna kunde överlämnas till denna kommitté.

Pensionsförsäkringskommittén behandlade frågan i sitt i oktober 1965 avlämnade betänkande Vissa pensionsfrågor (SOU 1965:62). Kommittén anslöt sig till ståndpunkten att invaliditetstillägget inte borde ersätta kostnader som följer av åldrandet som en mer eller mindre normal företeelse. Enligt kommitténs uppfattning borde åldersgränsen för rätt till tillägget inte sättas alltför nära den allmänna pensionsåldern. För denna uppfattning talade, menade kommittén, att den omständigheten huruvida hjälpbehovet inträtt kort före eller kort efter pensionsålderns inträde inte borde avgöra om tilläggsförmån skulle utgå under återstoden av den försäkrades levnad. Denna ståndpunkt förde enligt kommittén till slutsatsen att utrymme saknades för en höjning av åldersgränsen.

Vid behandling av propositionen 1966:59, som grundade sig på kommitténs betänkande, hade riksdagen att ta ställning till motionsyrkanden om höjning av åldersgränsen till 67 år. Andra lagutskottet som behandlade frågan i sitt av riksdagen godkända utlåtande 2LU 1966:41 anslöt sig till kommitténs ståndpunkt. För åldersgränsen 63 år talade enligt utskottet också den omständigheten att gränsen är tillämplig i andra sammanhang inom den allmänna pensioneringen. Rätten till förtida uttag av ålderspension börjar således då den försäkrade uppnått 63 års ålder.

Med samma motivering avvisade riksdagen liknande motioner år 1968 (2LU 1968:12).

I enlighet med hemställan i andra lagutskottets utlåtande 1968:8 begärde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang skulle låta undersöka vilka grupper handikappade barn som enligt praxis inte får vårdbidrag i form av invaliditetsersättning och om det kunde vara en ändamålsenlig åtgärd att införa graderade bidrag för att tillgodose vissa av dessa fall. Den 28 februari 1969 överlämnade Kungl. Maj:t utlåtandet till *riksförsäkringsverket* och uppdrog åt verket att undersöka tillämpningen av gällande regler om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning samt inkomma med förslag som kunde föranledas av utredningen.

Riksförsäkringsverkets utredningsbyrå har numera som en första etapp i arbetet med detta uppdrags fullgörande sammanställt en rapport (Vissa invaliditetsförmåner från folkpensioneringen) innefattande – förutom redogörelser för gällande rätt och praxis – ett omfattande

statistiskt material. I skrivelse till chefen för socialdepartementet har verket uppgivit att det, för att kunna utarbeta förslag i ämnet, funnit det önskvärt att om möjligt samla in ytterligare utredningsmaterial och att statens handikappråd av verket inbjudits till överläggningar om det vidare utredningsarbetet.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 27 maj 1970 tillkallade socialministern en utredning angående pensionsåldern i det allmänna pensionssystemet, *pensionsålderskommittén*. Enligt direktiven skall kommittén även pröva frågan om standardsäkring av pensionsförmånerna och därvid ägna särskild uppmärksamhet åt de problem som uppstår för dem som pensioneras i unga år.

Vid 1971 års riksdag väcktes en motion vari yrkades översyn av pensionsreglerna för handikappade i syfte att åstadkomma liberalare regler i olika avseenden. Bl. a. hemställdes att den nuvarande åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg skulle avskaffas. Riksdagen avtog motionen med hänvisning bl. a. till att frågan om de unga invalidernas problem samt bestämmelserna om invaliditetstillägg och invaliditetserättning redan var föremål för utredning.

Utskottet

Invaliditetstillägg utgår enligt 9 kap. 2 § första stycket AFL till försäkrad som uppbär ålders- eller förtidspension och som är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp. En blind anses alltid uppfylla dessa förutsättningar. Som ytterligare villkor gäller att hjälpbehovet uppkommit eller blindheten inträtt före 63 års ålder.

I motionen 1972:222 yrkas att berörda författningsrum ändras. Ändringen innebär att 63-årsgränsen slopas och att den som "på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person" eller får vidkännas betydande merutgifter för att reda sig själv skall vara berättigad till invaliditetstillägg. I huvudsak kan yrkandet sägas innebära att de förutsättningar som enligt 9 kap. 2 § andra st. AFL redan nu gäller för rätt till invaliditetstillägg till försäkrad, som uppbär partiell förtidspension, skall avse även sådana invaliditetstillägg till ålderspension, sjukbidrag eller förtidspension som utgår enligt första stycket samma paragraf. Motionärerna anser att den nuvarande 63-årsgränsen är otillfredsställande. En mängd människor drabbas av invaliditet efter 63 års ålder och hjälpbehovet blir – menar motionärerna – inte mindre därför att vederbörande är äldre. En annan och allvarigare invändning enligt deras uppfattning är att bestämmelserna om invaliditetstillägg är så utformade, att även gravt handikappade – så snart de kan klara sig aldrig så litet på egen hand – är uteslutna från möjligheten att erhålla tillägg. Till följd härav måste ansökningar om invaliditetstillägg avslås även i de mest ömmande fall.

Med anledning bl. a. av skrivelser från De handikappades riksförbund i

oktober 1968 och från Riksorganisationen för mental hälsa i januari 1969 uppdrog chefen för socialdepartementet den 28 februari sistnämnda år åt riks försäkringsverket att undersöka tillämpningen av gällande regler om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning samt att inkomma med de förslag vartill undersökningen kunde föranleda. Som en första etapp i arbetet med detta uppdrags fullgörande har verket numera sammanställt en rapport (Vissa invaliditetsförmåner från folkpensioneringen), innefattande – utöver en redogörelse för lagstiftningen och dess förarbeten samt ett omfattande statistiskt material – en översikt av den praxis som tillämpas vid bedömningen av ansökningar om bl. a. invaliditetstillägg. Denna rättsfallsöversikt ger vid handen att en person kan lida av höggradig nedsättning i ett eller flera kroppsorgans funktioner eller vara behäftad med betydande psykiska defekter utan att ha möjlighet erhålla invaliditetstillägg. Denna effekt av gällande bestämmelser kan enligt utskottets mening inte anses tillfredsställande.

Utskottet anser således att motionärerna har visst fog för sin uppfattning att reglerna om invaliditetstillägg till ålderspension eller förtidspension bör ändras. Detta innebär emellertid inte att utskottet är berett medverka till omedelbara lagstiftningsåtgärder. I riks försäkringsverkets uppdrag ingår att pröva frågan om såväl invaliditetstillägg som invaliditetsersättning och vårdbidrag. Enligt utskottets mening bör spörsmålet om dessa tilläggsförmåner inom folkpensioneringen lämpligen prövas i ett sammanhang och det bör också ankomma på verket att föreslå erforderliga författningsändringar.

Det är självfallet förenat med svårigheter att utforma bestämmelser på förevarande område som i de enskilda fallen medger ett skäligt hänsynstagande till den handikappades situation och samtidigt begränsar reglernas tillämpning till sådana fall, då ett invaliditetstillägg med hänsyn till föreliggande hjälpbehov är klart påkallat. Enligt utskottets mening är det emellertid angeläget att en uppmjukning av gällande bestämmelser kan komma till stånd utan onödig tidsutdräkt.

Utskottet förutsätter således att utredningsarbetet inom riks försäkringsverket bedrivs skyndsamt så att proposition i ämnet så snart som möjligt kan föreläggas riksdagen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till lagstiftningsyrkandet i motionen.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1972:222.

Stockholm den 14 mars 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Lundberg (s), Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), Mundebo (fp), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Olsson i Stockholm (vpk), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp), herrar Signell (s), Lindström (s) och Andersson i Ljung (m).